

SOSYAL GİRİŞİMSEL LİDERLİK: EĞİTİM KURUMLARINDA SOSYAL DEĞER YARATMANIN SÜRDÜRÜLEBİLİR YOLU

DERLEME MAKALESİ

Hamza ÖZ¹

¹ Doktora Öğrencisi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Yönetimi Bilim Dalı, hamza.oz@bozok.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5214-428X.

Geliş Tarihi: 21.05.2021 Kabul Tarihi: 26.03.2022 DOI: 10.37669/milliegitim.940654

Öz: Bu çalışmanın temel amacı sosyal girişim liderliği ile ilgili teorik bir çerçeveye oluşturmak ve sosyal girişim liderliğinin eğitim kurumları açısından sonuçlarını tartışmaktır. Çalışma kaynak taraması modeline uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma verileri literatür bulgularına dayalı olarak elde edilmiştir. Veriler, araştırmada ele alınan her bir soruya cevap oluşturacak şekilde toplanmış ve çözümlenmiştir. Çözümleme aşamasında her bir soru için toplanan içerik birbirleriyle ilişkilendirilerek bütünleştirilmiş ve özetlenerek yorumlanmıştır. Araştırma sonuçları sosyal girişim liderliğinin hızla gelişmekte olduğunu ve bu liderlik türüne ait yeterliklerin, eğitim örgütleri yöneticilerinin yeterliklerine oldukça denk düştüğünü göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: liderlik, girişimcilik, sosyal girişimcilik, sosyal girişimsel liderlik

SOCIAL ENTERPRISE LEADERSHIP: SUSTAINABLE WAY TO CREATING SOCIAL VALUE IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Abstract:

The main purpose of this study is to create a theoretical framework for social enterprise leadership and to discuss the implications of social enterprise leadership for educational institutions. The study was carried out in accordance with the literature review model. Research data were obtained based on literature findings. The data were collected and analyzed in a way to answer each question addressed in the research. During the analysis phase, the content collected for each question was associated with each other, integrated and summarized and interpreted. The results of the research show that social enterprise leadership is developing rapidly and the competencies of this type of leadership correspond quite well to the competencies of the managers of educational organizations.

Keywords: leadership, entrepreneurship, social entrepreneurship, social entrepreneurial leadership

Giriş

Lider ve liderlik kavramları ile ilgili pek çok tanım yapılmaktadır. Lider; Stogdill'e (1975) göre karşılıklı anlayış ve iş birliği içerisinde bir yapıyı harekete geçirme ve hareketi devam ettirebilmek becerisi; Bennis ve Nanus'a (1985) göre görüşleri, eylemleri ve eğilimleri etkileyen, yönlendiren ve yöneten kişi; Bass'a (2008) göre takipçilerinin zihninde tasarladığı davranış tipinin yansıması şeklinde tanımlarken, Koçel'e (2005) ve Yukl'a (2006) göre belli bir ortamda grup hedeflerini gerçekleştirmek üzere bir kişinin başkalarını etkilemesi ve yönlendirmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Lider, fırsatları kollar, yeni kaynaklar yaratır, bu kaynaklar ile bir değişim ve dönüşüm başlatır ve grubu etkileyerek hedeflerine ulaştırır.

Kaynak yaratma ve yaratılan kaynakları bir değişim ve dönüşümü başlatmak için kullanabilme becerisi girişimcilik olarak tanımlanmaktadır (Schumpeter, 1934). Girişimcilik, Roundy'ye (2013) göre sosyal ve ekonomik problem ya da ihtiyaçlara yaratıcı çözümler üretebilme, Drucker'e (2017) göre üretim kapasitesinin artırılması için bir yenilik süreci ile değişimi gerçekleştirebilmek için yaratıcı fırsatları yakalama süreci; Hisrich vd.'ne (2002) göre ise yeni bir değerde mal veya hizmet üretmek şeklinde tanımlanmaktadır. Kaya İnceplik (2018) girişimciliği; fırsatları yerinde tespit ederek, yeni bir fırsata ve değere dönüştürmek için riskler alarak yeni bir örgüt kurma süreci

şeklinde ifade etmektedir. Girişimcilik ile ilgili yapılan tanımlamalar incelendiğinde değer yaratmak, örgüt kurmak, risk almak, fırsatları görmek ya da yakalamak, proaktiflik, yaratıcılık, yenilikçilik gibi kavramların kullanıldığı görülmekle (Akyürek, 2013; Gül, 2019; Polat, 2020) beraber sosyal yönüne de vurgu yapılmaktadır.

Girişimciliğin sosyal yönüne yapılan vurgu sosyal girişimcilik kavramını ortaya çıkarmıştır. Bu anlamda sosyal girişimcilik, karmaşık olan sosyal ihtiyaçlara bir yanıt olmak amacıyla ortaya çıkmıştır (Jiao, 2011). Sosyal girişimciliği tanımlamada “girişimcilik” ve “sosyal misyon” kavramlarının bileşimi kullanılmaktadır (Martin ve Osberg, 2007; Tishler, 2018). Sosyal girişimcilik kavramının girişimcilik boyutunda, yaratıcı düşünme, risk alma ve fırsatları yakalama yer alırken, sosyal misyon boyutunda, toplumsal sorunlar yer almaktadır (Aldawood, 2020; Kargın vd., 2018). Sosyal girişimciliğin; girişimcilik ve sosyal misyon boyutunda yer alan toplumsal sorunların çözümü, fırsatların görülmesi ve eksikliklerin tamamlanması noktasında sosyal girişim liderliği davranışları görülmektedir.

Sosyal girişim liderliği, belli bir hedef veya görev kapsamında bir grup insan arasında etkileşim gerektiren bir davranış örüntüsü veya kişiliğin bir özelliği olarak da ortaya çıkmaktadır (Inyang, 2008). Boulding'e (1956) göre sosyal girişim liderleri yaptıkları iş, oluşturdukları değer ve performansları ile çevre üzerinde etki yaratmaktadırlar. Bennis (2016) sosyal girişim liderlerinin liderlik özelliklerini dönüştürücü gücü olan, başkalarına nüfuz eden, kişilere yüklediği vizyon ile daha büyük amaçlar etrafında bütünlükten ve farkındalık yaratan kişiler olarak betimlemektedir.

Literatür bulguları sosyal girişimcilik kavramı hakkında bazı dikkat çekici çalışmalar olduğunu göstermektedir. Buna göre sosyal girişimciliği bir sosyal hizmet veya sosyal bir hareket olarak değerlendiren bakış açısından hareketle (Martin ve Osberg, 2007), sosyal girişimde bulunabilmenin de ancak bir liderlik tarzını benimsemekle mümkün olacağı üzerinde durulmaktadır (Duncan, 2007). Bazı yazarlar, sosyal girişimciliğin kâr amacı gütmeyen bir davranış olarak tanımlarken (Helm, 2007), bazı yazarlar bunun tam aksini ileri sürmektedir (Adeagbo, 2008). Bu kapsamda sosyal girişimcilik ile örgütsel etkililik arasındaki ilişkiler ele alınmakta (Gandy, 2012), küresel vatandaşlık ve çevre davranışı sosyal girişimcilik ile ilişkilendirilerek açıklanmaya çalışılmaktadır (Çermik, 2015).

Sosyal girişimcilikte kadın liderlerin daha çok dönüşümcü liderlik bağlamında yer aldıkları vurgulanmaktadır (Aldawood, 2020; Kırılmaz, 2012). Öğrenciler üzerinde yapılan araştırmalarda aile liderliği ile sosyal girişimcilik arasındaki ilişkiler belirlenmeye çalışılmaktadır (Baloglu, 2017). Prabhu (1999) tarafından yapılan bir çalışmada sosyal girişim liderleri tanımlanmakta, özellikleri belirlenmekte ve davranışları hakkında da bilgi verilmeye çalışılmaktadır. Türkiye'de eğitim kurumları yöneticilerinin girişimcilik becerilerini ele alan çalışmalar bulunmakta (Titrek, 2019), fakat eğitim kurumlarında sosyal girişim liderliğini doğrudan ele alan çalışmalara rastlanmamaktadır.

Sosyal girişim liderliği ile ilgili olarak eğitim kurumlarında yapılan uygulamaları ve sosyal girişim liderliğinin eğitim kurumlarındaki yeri ve önemini ortaya koyabilme gerekçesi ile bu çalışmada, eğitim kurumlarında sosyal girişim liderliği konusu ele alınmakta ve bu konuya ilişkin bir teorik temel oluşturularak politika yapıcılara ve ilgililere bir bakış açısı sunulması düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı sosyal girişim liderliği hakkında bir teorik çerçeve oluşturmak ve sosyal girişim liderliğinin eğitim kurumları açısından sonuçlarını tartışmaktır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Eğitim kurumlarında sosyal girişim liderliği ile ilgili teorik bir çerçeve sunmayı amaçlayan bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden literatür taraması modeline uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Literatür taraması, bir konu ile ilgili olarak üretilmiş olan bilgilerin sistematik, açık ve tekrarlanabilir olarak tanımlanması, sentezlenmesi ve yorumlanmasını içeren araştırma yöntemidir (Fink, 2019). Literatür taraması Yıldırım ve Şimşek'e (2018) göre yapılan çalışmanın geçerlilik ve güvenilirliğini artırmak amacıyla desteklemek amacıyla kullanılabilen bir yöntem olabilmesinin yanında kendi başına ayrı bir yöntem olarak da kullanılmaktadır. Literatür taraması şeklinde yapılan çalışmalarda birincil kaynakların vurgulanması esastır. Birincil kaynaklar araştırma çalışmaları ya da yazıların orijinal hâlidir. Birincil kaynaklarda araştırmacı ile kaynak arasında herhangi bir aracı yoktur (Balci, 2018). Bu çalışmada büyük oranda birincil kaynaklar kullanılmış olup, elde edilen verilerin sentezlenmesi ve yorumlanması aşamasında sınırlı ölçüde de olsa makale türündeki ikincil kaynaklardan da yararlanılmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırma verileri literatür taraması yoluyla toplanmıştır. Bu kapsamda öncelikle liderlik ve sosyal girişim liderliği ile ilgili çalışmalara ulaşılmıştır. Verilerin toplanması ile ilgili olarak çalışmalar 01 Mart 2021 – 15 Mayıs 2021 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Bu aşamada sosyal girişim liderliğine ilişkin girişimcilik, sosyal girişimcilik, sosyal misyon, liderlik, sosyal girişimcilik liderliği ve sosyal girişimsel liderlik gibi anahtar kavramlar belirlenmiş ve bu kavramlar yardımı ile sosyal girişim liderliği ile ilgili olarak yeterli verilere ulaşılabileceği düşünüldüğünden ile Web Of Science, ProQuest, Google Scholar, Ulakbim, Dergipark, YÖK Ulusal Tez Merkezi gibi veri tabanlarında çeşitli taramalar yapılmıştır. Sosyal girişim liderliği kapsamında elde edilen bilgilere dayalı bir veri klasörü oluşturulmuş ve elde edilen içerik kronolojik bir sıra içerisinde tasnif edilerek çözümlenmeye hazır hale getirilmiştir.

Verilerin Analizi

Veriler içerik analizi tekniği ile analiz edilmiştir. İçerik analizi doküman veya kayıtların betimlenmesinde ve karşılaştırılmasında kullanılan bir yöntemdir (Altunışık vd., 2010). Araştırmanın amacı doğrultusunda ulaşılan literatür bulgularının, analizi tümevarımsal analiz yöntemi kullanılarak kendi içerisinde birbiriyle ilişkilendirilerek bütünleştirilmiştir. Tümevarımsal analiz yöntemi kavramlar arasındaki ilişkileri ortaya koyarak anlamlı verilerden oluşan bir yapı ortaya çıkarmaktır (Patton, 2014). Bu aşamada çoklu referans yolu tercih edilmiştir. Birbiri ile uyumlu olan kavramlar arasındaki ilişkiler ortaya konularak ve literatür temelinde veriler, araştırmacı tarafından bütünleştirilerek eğitim kurumlarında sosyal girişimsel liderlik çerçevesinde sunulmaya çalışılmıştır.

Etik Kurul Onay Bilgileri

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Araştırmanın teorik temelini oluşturmak için kullanılan literatür alıntıları tam ve doğru olarak belirtilmiştir. Çalışma, Etik Kurul İzin Belgesi gerektiren araştırmalar kapsamında yer almadığından dolayı ayrıca ilgili birimlerden “Etik Kurul İzin Belgesi” alınmamıştır.

Bulgular

Girişim ve Sosyal Girişimcilik

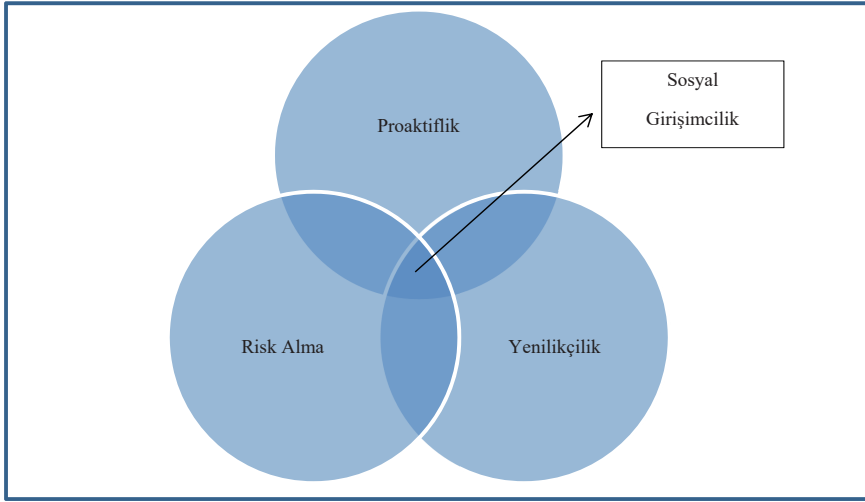
Girişimci kavramı ekonomik anlamda ilerlemeyi teşvik eden kişileri (Dees vd., 2001) tanımlamada kullanılan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Girişimci, temel üretim faktörleri olarak kabul edilen doğa, emek, ve sermayenin bir araya getirilmesini sağlayan kişi (Akdemir, 2009) olarak kabul edilebileceği gibi bir mal veya hizmet üretmek amacıyla kaynakları bir araya getiren, kâr ve zarar noktasında riski de göze alarak yeni bir işi başlatan kişi olarak da (Küçük, 2017) tanımlanmaktadır. Bu kişilerin yaptığı faaliyetlere de genel anlamda girişimcilik denilmektedir.

Girişimcilik kavramının sosyal yönüne yapılan vurgu sosyal girişimcilik kavramını ortaya çıkarmıştır. Sosyal girişimcilik, en genel anlamda sosyal bir amaca ulaşmak için bir organizasyon oluşturulmasıdır (Ojeda, 2021). Sosyal girişimcilik kavramının tanımlanması çalışmalarında üç ana yaklaşım göze çarpmaktadır. İlk olarak, sosyal etkiler ile ticari faaliyetlerin karışımı şeklinde tanımlama yaklaşımı, ikinci olarak, bir sosyal etki ortaya koymak için yenilik faaliyeti olarak görenler ve üçüncü olarak da doğrudan bir hizmet işi ve olumlu bir iş olarak gören yaklaşımdır. Sosyal girişimciliği tanımlamadaki bu yaklaşım farklılığı sosyal girişimciliğin tanımlanmasında uzlaşmazlığa yol açmaktadır.

Sosyal girişimci, bir misyon doğrultusunda, sosyal bir değer yaratmak amacıyla girişimci davranışlar sergileyen, ekonomik manada bağımsız, kendi kendine yeterli ve sürdürülebilir kaynak sahibi kişidir (Abu-Saifan, 2012). Sosyal girişimcilik, girişimci

davranışlarının kâr amacı gütmekten ziyade sosyal bir amaç için kullanılması veya elde edilen karın dezavantajlı gruplar için kullanılmasıdır (Leadbeater, 1997). Sosyal girişimcilik, yenilikçi uygulamalar yoluyla sosyal değer yaratarak değişimi başlatmaktır (Dees, 1998; Reis, 1999). Sosyal bir amaca ulaşabilmek için yenilikçi, proaktif ve risk alma faaliyetlerini içeren çok boyutlu bir yapı oluşturabilmektir (Mort vd., 2002). Bu yapıyı oluşturan öğeler Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1. Sosyal Girişimciliğin Öğeleri



Helm’e (2007) göre sosyal girişimcilik Şekil 1’de gösterildiği gibi yenilikçilik, proaktiflik ve risk alma öğelerinin kesişim noktasından oluşmaktadır. Yapılan bu tanımdan yola çıkılarak sosyal girişimciliğin temelde üç boyutunun olduğu söylenebilir.

1. *Yenilikçilik (Inovasyon)*: Hagedoorn (1996), yenilikçiliği girişimciliğin en temel tanımlayıcı özelliği olarak vurgulamakta ve bir girişim faaliyetinin yenilikçi olduğunu; kaliteli yeni bir ürünün tanıtılması, yeni bir üretim yönteminin yaratılması, yeni bir pazar alanının oluşturulması, yeni bir organizasyon modelinin yaratılması ve yeni bir tedarik zincirinin ortaya çıkarılmasından anlaşılabileceğini belirtmektedir. Benzer şekilde sosyal inovasyon ise, toplumsal bir soruna, mevcut çözümlerden farklı olarak özgün nitelikte, daha verimli ve sürdürülebilir bir çözüm sunan faaliyet veya hizmetlerdir.

2. *Proaktiflik (Proactiveness)*: Bu kavram örgütsel davranışın zamanlamasına vurgu yaptığı için sosyal girişimcilik açısından önemlidir. Bir faaliyetin, hizmetin, politikanın veya sürecin gelecekte değişimi etkilemesi düşünülen fırsatların herkesten önce değerlendirilmesi ve uygulanmasıdır (Lumpkin ve Dess, 1996).

3. *Risk Alma (Risk-Taking)*: Risk alma, mevcutta bulunan kaynakların miktarından ziyade taahhüt edilen kaynakların miktarı ile ölçülür. Sosyal girişimcilikte risk alma, finansal sonuçlardan ziyade sosyal içerikle ilgilidir (Lumpkin ve Dess, 1996).

Sosyal girişimciliğin temel unsurlarını Kaya İnceplik (2018), sosyal ihtiyaç arzusu ile harekete geçme, sosyal değer yaratma, yenilikçi olma ve kaynakları etkili ve yaratıcı şekilde kullanma şeklinde sınıflandırırken, Besler (2010), sosyal değer yaratma, sosyal değeri yaratacak fırsatları görme, yenilikçi olma, kaynak yaratma ve sürdürülebilir olma şeklinde sınıflandırmaktadır.

Sosyal girişimciler, sosyal ihtiyaçlar ile mevcut kaynaklar arasında köprü görevi yaparlar. Özdevecioğlu ve Cingöz (2015) sosyal girişimciyi, toplumun sesini dinleyen, ihtiyacını belirleyen ve bu ihtiyaca anlamlı cevap verebilmek için uygun kaynakları sağlayıp, düşüncelerini eyleme dönüştüren kişiler şeklinde tanımlamışlardır.

Sosyal girişimcinin görevi, toplumda yaşanan bir sorun olduğunda, bunu fark ederek gerekli çözümleri üretmektir. Sosyal girişimci neyin yolunda gitmediğini bulur, toplumu yeni sıçramalara ikna eder ve sistemi değiştirerek sorunun ortadan kalkmasını sağlar. Sosyal girişimciler yalnızca balık vermek ya da balık tutmayı öğretmekle yetinmez, balık endüstrisinde bir devrim yaratana dek dinlenmeksizin çalışırlar. Burdan hareketle Denizalp (2009) sosyal girişimcide olması gereken özellikleri:

- Sorunların farkında olmak,
- Başarılı olma isteği,
- Mücadele ve azim,
- Sorumluluk sahibi ve risk alma istek ve yeteneği,
- Yaratıcı ve feraset sahibi,
- Planlı çalışma ve araştırma yeteneği sahibi,
- Ekip çalışmasına uyumlu,
- Kendini tanıyan, eksikliklerini ve sınırlarını bilen,
- Zor şartlarda çalışmaya hazır olmak,
- Kendini geliştirme arzusu,
- Başkalarını etkileme ve onları da çalışmaya katabilmek şeklinde sıralamıştır.

Sosyal girişimcinin sahip olması gereken beceri ve yeterlilikler; güçlü ve zayıf yanlarını belirleyerek fırsat ve tehditleri görerek risk analizi yapabilmek (Dees, 1998; Nicholls, 2006), fırsatları değerlendirmek ve proaktiflik (Mort vd., 2002; Prabhu, 1999), sosyal problemleri belirleme ve sosyal değer yaratma (Martin ve Osberg, 2007), etki yaratma ve sosyal hedef belirleme (Wronka-Pośpiech, 2016), içsel motivasyon becerisi

(Nicholls, 2006; Shaw ve Carter, 2007), fedakarlık yapabilmek (Dees, 1998), kendini gerçekleştirme, kişisel motivasyon ve yerel ihtiyaç ve sorunları çözümlenerek topluma karşı yükümlülüklerini yerine getirebilme (Wronka-Poşpiech, 2016) becerisi ve yeterlilikleri sayılmaktadır.

Sosyal girişimcilik, Dees'e (1998) göre yenilikçi, proaktif ve kâr amacı gütmeyen bir davranış tarzıdır. Ancak bu yaklaşımda hesap verebilirlik önem arz etmektedir. Sosyal girişimci, yaşadığı toplumda ortaya çıkan sosyal aksaklıkları fark ederek o güne kadar akla gelmeyen ya da cesaret edilmeyen bir yaklaşımla sorunların üzerine giden; yaratıcı, ısrarcı, duyarlı, gerçekçi tavırları ile fark yaratan ve toplumun güvenini kazanan kişidir. Sosyal girişimci bunu yaparken şunlara dikkat eder (Denizalp, 2009):

- Bir sorunu tespit eder,
- Sorunla ilgili bir proje üretir,
- Sorunla ilgili yeni bir yöntem geliştirir
- Sorunun çözümüne yönelik olarak kaynak oluşturur
- Geliştirilen projenin sürdürülebilirliğini sağlamak için yöntem bulur.

Denizalp (2009) yukarıda dikkat edilecek noktalardan ve sosyal girişimcide bulunması gereken beceri ve yeterliliklerden yola çıkarak sosyal girişimcilik mantığını daha iyi anlamaya yardımcı olmak için Şekil 2'de gösterildiği gibi bir yaklaşımı ortaya koymuştur.

Şekil 2. Sosyal Girişimcilik Yaklaşımı



Şekil 2'ye göre sosyal girişimcilik, geleneksel hayırseverlik yaklaşımından çok farklı bir şey olup balıkçılık sektöründe köklü değişimler yaratmayı veya toplumsal değer yaratma amacıyla sosyal alanda var olan bir boşluğu doldurmayı amaçlamaktır. Balık vermek yaklaşımında kişinin temel ihtiyaçlarını karşılama ve hayatta kalmasını sağlamak varken balık tutmayı öğretmek yaklaşımında sorunun farkına varmak, sorun ile mücadele etme noktasında beceriler kazandırmak vardır. Balıkçılık sektöründe değişiklik yapmak yaklaşımında ise sorunları tek tek ele almak yerine sistematik çözüm önerileri sunmak ve çözümün sürdürülebilirliğini sağlamak vardır (Budak, 2015; Denizalp, 2009; Ersen vd., 2010; Kargın vd., 2018).

Sosyal Girişim Liderliği

Liderlik, Eren'e (1996) göre; bir grup insanı belirli amaçlar etrafında toplayabilme, bu amaçları gerçekleştirmek üzere onları harekete geçirme yetenek ve bilgilerinin toplamı, Koçel'e (2005) göre kişisel veya grup hedeflerini gerçekleştirmek üzere, bir kimsenin başkalarının faaliyetlerini etkilemesi ve yönlendirmesi süreci, Bass'a (2008) göre ise, grup içerisinde iki veya daha fazla üyenin etkileşimi süreci şeklinde tanımlanmaktadır. Dolayısıyla liderlik bir süreçtir ve etkileşim gerektirir. Çünkü liderlik tek başına yapılan bir etkinlik değil diyalog gerektirir.

Liderlik bir kişinin diğer insanların düşüncelerini, duygularını veya davranışlarını yönlendirdiği, etkilediği veya kontrol ettiği bir süreç olarak tanımlanır (Boulding, 1956; Inyang, 2008). Liderler, değişimin bir fırsat olduğunu, bir zincir olmadığını anlar ve yeniliklere büyük önem verir. Bir organizasyonun başarısının sürekliliğinin sağlanması için yaratıcılık ve inovasyon gereklidir. Liderler inovasyon, değişim ve değer yaratma konusunda öncüdürler. Liderler başkalarının göremediği fırsatları ve olanakları gören, insanların bir amacı anlamlı bir tutku ile gerçekleştirmek için mücadele etmelerini sağlayan kişilerdir (Barutçugil, 2014).

Bass (1990); 1948 yılından 1970 yılına kadar liderlerin kişisel özelliklerine yönelik olarak yapılan çalışmaları özetlediği analizinde, liderlik özelliklerine örnek olarak kararlılık, sebat, kendine güven ve ego gücünden bahsetmişlerdir. Araştırmada, başarılı ve başarısız liderlik bileşenlerinde "aktivite düzeyi, konuşma hızı, inisiyatif, girişkenlik, saldırganlık, hakimiyet, yükseliş, duygusal denge, strese tolerans, özdenetim, öz-yeterlik, coşku ve dışa dönüklük" gibi faktörlerin olduğunu belirtmişlerdir.

Sosyal girişim liderliği, belirli hedefler veya görevler ile bir grup insan arasında etkileşim gerektiren bir durumda bir grup fenomeni olarak ortaya çıkabileceği gibi kişiliğin bir özelliği olarak da ortaya çıkabilir (Inyang, 2008). Dolayısıyla sosyal girişim liderliği, grup ve grubun hedefleri hakkında bilgi edinmeyi ve sorumlulukları kabul etmeye hazır olmayı gerektirir. Sosyal girişim liderleri Boulding'e (1956) göre oluşturdukları hedefler ve performans standartları, oluşturdukları değerler ve ortaya koydukları iş ile çevre üzerinde etki yaratırlar. Bennis (2016) bu liderlik özelliklerini dönüştürücü bir gücü teşvik eden, cesaretli, başkalarının amacına nüfuz eden, insan-

ları daha da büyük amaçlar için yeniden uyandıran ve farkındalık yaratan kişiler şeklinde sıralamaktadır.

Sosyal girişim liderleri, farklı ilgilere ve beklentilere sahip olan insanları ortak hedeflere ulaşma konusunda isteklendiren kişilerdir (Kırılmaz, 2012). Bu hedeflere yönelik olarak, sosyal girişimciler, “uyarlanabilir liderlik” ve “katılımcı liderlik” olmak üzere iki liderlik biçimi ortaya koymaktadırlar (Akins vd., 2008). Uyarlanabilir liderlik; ortamın uygun bir şekilde değerlendirilmesi ve etkili iletişim ile birlikte liderlikte üç ana davranıştan birisi olarak görülmektedir. Uyarlanabilir liderlik yaklaşımı eş zamanlı olarak mevcut fırsatları genişleterek yeni fikirlerin büyümesini destekler ve gelecekteki yenilikler için seçenekler sunar. Bu liderlik türü katma değerli sonuçlara odaklanır, roller esnekler, ve burada ağ oluşturmanın teşvik edildiği görülür. Katılımcı liderlik, değişimi başlatmada etkili bir liderlik türü olarak görülür ve karar alma sürecinde sahiplenmeyi teşvik ederek grubun etkililiği için sorumluluk almayı çağırır. Karar alma sürecine katılım, sonuca zihinsel ve duygusal anlamda katkıda bulunmayı gerektirir. Bu şekilde grup etkileşimlerinden daha yüksek memnuniyet, daha keyifli bir ortam ve anlamlı bir ilişki sergilenir. Katılımcı liderlik biçimi ekip odaklıdır, etkileşimi teşvik eder ve değişim odaklı olduğu için aynı zamanda sosyal girişimcidirler.

Sosyal girişimciler, özellikle başkalarına toplumsal yapıda değişiklik yapma konusunda ilham veriyorlarsa karizmatik liderler olabilirler. Bu durumda vizyonlarını ifade etme, paylaşma ve yolun her adımında sağlam pratik ve etik muhakeme yapma becerisine sahip olmalıydılar. Sosyal girişimciler elde ettikleri karı, toplumun yararları doğrultusunda kullanan organizasyonların girişimci liderleridir. Adeagbo’ya (2008) göre sosyal girişimciler dönüşümcü liderlerdir. Sosyal girişimci liderlerin sosyal ve ekonomik yapıları değiştirerek toplumsal değer yaratma, dünyayı daha yaşanır bir hale getirme vizyonu doğrultusunda hareket ettikleri gözlemlenmiştir. Sosyal girişimciler değişim araçları olarak hizmet ederler, aynı zamanda sosyal girişimciliğin temelinde tüm insanları ve sosyal çevrelerini dönüştürme potansiyeline sahip oldukları için dönüşümcü liderlerdir. Kakabadse ve Kakabadse’ye (1999) göre, sosyal girişimsel liderliğinin karmaşık olduğunu ve yalnızca dönüşümsel veya işlemsel değerlere indirgenemeyeceğini belirterek sosyal girişimsel liderliğinin dönüşümsel görünümünü korurken işlemsel faaliyetlerde de bulunmak gerektiğini belirtmektedirler. Sosyal girişimcilikle etkileşime giren işlemsel liderliğin özelliklerini Dees (1998) vizyon yaratmak, bu vizyon için destek kazanmak, tutarlılık, kalıcılık, odaklanma ve enerji vermek olarak sıralamaktadır. Burada liderlik ve yönetim birbirini tamamladığı için dağıtıcı liderlik vardır.

Dees vd. (2001) sosyal girişimcileri, sosyal değer yaratma amacıyla hareket eden, feraset sahibi, yenilikçi, becerikli ve takipçilerine karşı sorumlu olan değişim araçları olarak görmektedirler. Bir sosyal girişimci sadece mal ve hizmet sağlamaya değil, sosyal değişime ve dönüşüme odaklanır. Leadbeater (1997) sosyal girişimcileri, bir misyonu yerine getirmek amacıyla büyük becerilere sahip, kararlı, hırslı liderler ola-

rak tanımlamaktadır. Sosyal girişimciler, değişimin gerçekleşmesini beklemek yerine değişimi başlatmayı tercih ettikleri, organizasyonu dönüştürmelerine ve ilk düşüncülerinden çok daha fazlasını başarmalarına yardımcı olan bir misyon belirledikleri için liderdirler.

Coker vd. (2017) tarafından sosyal girişimcilik ve ulusal liderlik kültürünün rolünü incelemek amacıyla yapılan bir araştırma da karizmatik/değer temelli liderlik, takım odaklı liderlik, katılımcı liderlik, insan odaklı/hizmetkâr liderlik ve etkileşimsel liderlik özellikleri incelenmiştir. Yapılan bu çalışmada karizmatik liderlerin yaratıcı, yenilikçi, vizyon sahibi olmaları ve başkalarına ilham vermelerinden dolayı sosyal girişimcilikle ilişkilendirilmiştir. Sosyal girişimcilikte kollektif çaba ve iş birliğinin önemli olması, hedeflerine ulaşmak ve arzu edilen sosyal değişimi yaratmak için çevresindeki kişilerin desteğine ve ittifaklarına ihtiyaç duymaları gerektiğinden takım odaklı liderlikle ilişkilendirilmiştir. Başkalarının görüş ve geri bildirimlerine açık olması, faaliyetlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması için yapılan faaliyetlerin toplumun bir parçası olması nedeniyle katılımcı liderlikle ilişkilendirilmiştir.

Karizmatik liderlerin, başkalarını cezbeden güçlü, manyetik bir kişiliği vardır. Etkileyici bir itici güce sahiptirler ve başkalarının tutumlarını, fikirlerini ve algılarını dönüştürebilirler. Karizmatik liderler, toplumun istikrarının sarsıldığı belirsizlik ve kriz dönemlerinde özellikle önemlidir. Çoğu zaman, güçlü, popüler bir lider, toplumsal değişimin ve hatta devrimin bir habercisidir çünkü o, statükoya karşı çıkmaya hazır hoşnutsuz insanların hareketlerini oluşturur. Karizmatik liderler genellikle yaptıkları iş konusunda tutkuludur ve insanlar onları akıllarından çok kalpleriyle takip ederler. Yüksek güç motivasyonu ile sorumluluk bilincini birleştirmeyi amaçlayan sosyal girişimciler, çalışanları tarafından daha karizmatik lider olarak algılanırken, bir başka araştırma sosyal girişimcilerin vizyoner ve dönüşümcü liderlik algılarının yüksek olduğunu öne sürmektedir. Öte yandan hizmetkâr liderler, topluluklarına hizmet etmeye odaklananlardır. Liderlikleri, başkalarının gelişimi ve refahına yöneliktir. Hizmetkâr liderler, hizmet ettikleri kişilerin günlük yaşamlarıyla daha fazla ilgilenirler. Takipçilerini eğitme ve geliştirme kapasitesine sahiptirler. Göz alıcı ortamlardan ve büyük platformlardan hoşlanan karizmatik liderlerin aksine, hizmetkâr liderler genellikle sınıflarda veya atölyelerde başkalarıyla yüz yüze, daha fazla şefkat, samimiyet ve kişilikle etkileşim içinde çalışırlar. Sosyal girişimciler hizmetkâr liderlerdir. Çünkü örgütü birlikte yönetmeyi, kahraman olmamayı arzu ederler (Bahçebaşı, 2020). Bazen karizmatik ve hizmetkâr liderlik birlikte bulunabilir. Rahibe Teresa, Mahatma Gandhi ve Dr. Martin Luther King, hem hizmetkâr hem de karizmatik liderliği bir kişide birleştiren liderlerin mükemmel örnekleridir.

Sosyal girişimcilerin liderlik tarzları üzerine yapılan bir çalışmada, etik liderlik, dönüşümsel liderlik ve güçlendirici liderlik tarzı ile ilgili yüksek puanlar aldıkları görülmüştür. Schwab Vakfı tarafından yapılan bu araştırma da sosyal girişimciler 7,00 puan üzerinden değerlendirilmiş ve en yüksek puanı 6,00 ile etik liderlik tarzında al-

muşlardır. Etik liderlik, güvenilirlik ile karakterize edilir. Takipçileri arasında açık bir şekilde etik davranış standartları belirler ve yaşamlarını etik bir şekilde yürütürler. İkinci sırada 5,90 ile dönüşümcü liderlik tarzı gelmektedir. Dönüşümcü liderler, takipçilerini vizyonlarıyla ilham verirler ve onları ortak bir vizyon etrafında birleştirmeyi teşvik ederler. Üçüncü sırada ise 5,80 ile güçlendirme liderliği tarzı üzerine almışlardır. Bu liderlik tarzında ise takipçilerinin potansiyelini artırmak için teşvik etmek, katılım-cılığı ve yaratıcılığı artırmak için çalışırlar. Yapılan bu çalışmada en düşük puanı 2,80 ile otantik liderlik tarzı ile almışlardır. İşlemsel liderlik tarzı ise 4,40-5,50 aralığında orta noktada yer almaktadır.

Sosyal girişimcilerin etik, dönüşümcü ve güçlendirici liderlik tarzları takipçilerinin tutumlarını, iş tatminini, bağlılığını ve örgütte kalma niyetini artırır. Takipçilerinin içsel motivasyonlarının artırılmasına katkı sağlar. Sosyal girişimciliğin temeli gönüllülük ilkelerine, etik davranışa ve sosyal fayda sağlayacak bir misyona dayanmakta olup sosyal girişim liderlerini diğer liderlerden ayıran en temel unsur sosyal misyonu esas alan lider olmalarıdır (Chell, 2007). Bu nedenle sosyal girişim liderliği ile etik liderlik, değer temelli liderlik ve ahlaki liderlik arasında da bir ilişki söz konusudur.

Eğitim Kurumlarında Sosyal Girişim Liderliği

Bir ülkenin kalkınması, ilerlemesi, sosyal ve politik anlamda gelişmesi için eğitim kurumlarına büyük önem düşmektedir. Girişimci, risk alan, cesaretli, proaktif, yaratıcı, feraset sahibi bireyler yetiştirme de eğitim kurumlarının önemi büyüktür. Buluç' a (1998) göre günümüzde kurumların verimliliği ve etkililiği, rekabetçi yaklaşıma göre süreçlerin yürütülmesine, örgütsel hedeflere uygun olarak nitelikli insan gücünün ve bu insan gücüne yön verecek liderlerin yetiştirilmesi ile gerçekleştirilebilecektir. Eğitim kurumlarında girişimci bir yaklaşımın pedagojik bir katma değer yaratmak için nasıl kullanılacağı temel bir sorun olarak kabul edilmektedir. Okul liderleri, buldukları çevrede sürekli değişim dinamikleri ile başa çıkmak ve etkili bir okul liderliği yapabilmek için politik, ekonomik ve teorik bir takım söylemler kullanmak zorundadırlar (Brauckmann-Sajkiewicz ve Pashiardis, 2020).

Sosyal girişim liderlerinin en önemli görevi Prabhu'ya (1999) göre paydaşlarının sosyal değişimi ve gelişimi için gerekli olan yenilikçi, girişimci organizasyonları başlatan veya yöneten kişiler olmalarıdır. Eğitim kurumlarında bu değişim ve gelişimi gerçekleştirebilmek için gerekli olan ise yöneticilerin liderlik özellikleri olacaktır. 21. yüzyılda toplumun eğitim kurumlarından beklediği ve istediği şey hayal gücü, öz motivasyonu, öz disiplin değerleri ve özgüveni yüksek, yaratıcı, girişimci, öz denetim sahibi, herkes gibi olmayan, farklı düşünen, farklı davranan ve işreten bireyler yetiştirmektir. Bu becerilerle donanımlı bireyler yetiştirmenin yolu ise eğitim kurumlarında sosyal girişimsel liderlik uygulamaları ile gerçekleştirilebilecektir.

Eğitim sisteminde yaşanan hızlı değişim ve dönüşüm beraberinde eğitim yöneticilerinin rollerini de değiştirmiştir. Eğitim yöneticilerinden teorik boyutta kalan liderlik

davranışlarından ziyade işlevsel bir davranış biçimi olan sosyal girişimsel liderlik rolünü üstlenmeleri beklenmektedir. Eğitim yöneticilerinin bu rolü üstlenebilmesi için sosyal değer yaratma, fırsat yaratma ve ortaya çıkan fırsatı kullanma, yaratıcı olma, yenilikçi olma, risk alma, kaynak yaratma becerisine sahip olma ve araştırmacı olma kişisel özellikleri ile donatılması gerekmektedir. Bu kişisel özelliklerin eğitim yöneticilerinin davranışlarına yansımaları eğitim yöneticilerinin sosyal girişimsel liderliğinin toplumda karşılığını bulmasına vesile olacaktır.

Sosyal girişim liderinden, herhangi bir sorunla karşılaşıldığında kaynak bulma ve kaynak yaratma becerisiyle (Kılıç Kırılmaz, 2013), fırsatları görebilmesi (Besler, 2010) ve riski de göze alan kararlı duruşuyla (Kümbül Güler, 2008) toplumsal ahengin önündeki engelleri ortadan kaldırması beklenir (Denizalp, 2009). Eğitim liderlerinden beklenen sosyal girişimsel liderlik özellikleri kaynak bulma veya kaynak yaratma, karşılaşılan fırsatları yakalama, kararlılık ve riski de göze alarak bulunduğu eğitim kurumunun toplumsal sorunlara çözümler üreten bir noktada yer almasını sağlamaktır.

Başarılı eğitim liderleri, fırsatları başkaları tarafından görülmeden önce görme yeteneğine sahip ve bu fırsat ile ilgili olarak yenilikçi ve yaratıcı yollarla hızlı bir şekilde hareket edebilen girişimci lider özellikli kişilerdir (Pisapia, 2009). Girişimci eğitim liderleri, belirsizlik ortamlarında daha fazla esnek olma eğilimine sahiptirler. İstenilen sonuçları elde etmek için içinde bulunduğu ortamla yoğun bir şekilde etkileşime girerek farklı bir bakış açısına sahip olmalıdır. Bu girişimci liderlik tarzı; okulların amaçlarını etkili ve verimli bir şekilde gerçekleştirebilmek için eğitim liderlerinin okul ortamlarının dışına çıkmalarına ve potansiyel olarak iş birliği yapılabilecek olarak değerlendirilen güçlerle iş birliği yapmalarına yardımcı olan eylem ve davranışları içerir. Bu bağlamda okul liderlerinin kullanabilecekleri liderlik stillerini Brauckmann-Sajkiewicz ve Pashiardis (2020) öğretim, yapılandırma, katılımcı, girişimci ve personel yetiştirme şeklinde sıralamışlardır. Girişimci liderlerin karakterinde ise; başarı ihtiyacı (McClelland, 1965), iç kontrol odağına sahip (Brockhaus, 1980), risk alabilen (Brockhaus, 1980), yenilik için tutku ve arzu (Lumpkin ve Dess, 1996) ve hataları öğrenme fırsatı olarak görme yer almaktadır (Brauckmann-Sajkiewicz ve Pashiardis, 2020). Girişimci liderin görevleri; kaynakların tahsisi, görevlerin koordinasyonu ve ağ yapılarının oluşturulmasıdır. Buna göre, girişimci bir lider, eğitim hedeflerine yönelik önlemler ve yöntemler açısından okul dışında ve içinde yer alan paydaşlarının yeteneklerini ve becerilerini besleyerek başarabileceği eğitim hedefleriyle ilgili gelişmeleri takip etmelidir. Bu çerçevede, girişimci eğitim lideri aynı zamanda dış ve iç paydaşların görüşlerini de alarak çeşitli faaliyetlerin sorunsuz bir şekilde yürütülmesini sağlamak için okul içinde bir kaynak tahsisi görevi görür.

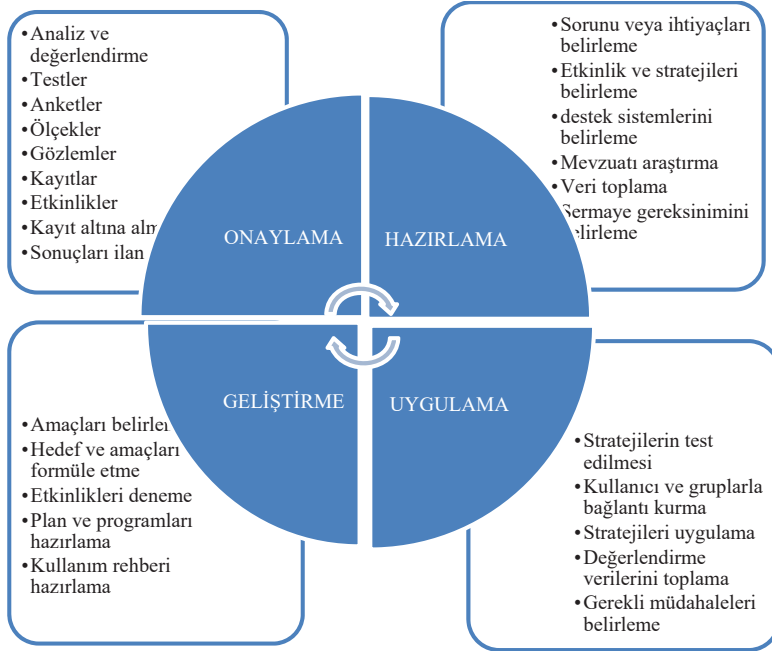
Türkiye de 2020 yılı verilerine göre 207 üniversitenin 16'sında sosyal girişimcilikle ilgili düzenli çalışmalar yapılmaktadır. 13 üniversitede, sosyal girişimcilik ve inovasyon dersleri verilmektedir (Ermanonuk, 2020). Girişimcilik ve sosyal girişimcilik derslerinin ortaöğretim müfredatlarında seçmeli ders olarak yer aldığı ilköğretim dü-

zeyinde girişimcilik dersi adında bir ders olmadığı bazı konular içerisinde girişimcilik ve sosyal girişimcilik kavramlarının kullanıldığı görülmektedir. İlköğretim kurumlarında demokrasi eğitimi ve okul meclisleri yönergesi kapsamında okul meclislerinin oluşturulması ve aynı şekilde yükseköğretim kurumlarında ki öğrenci meclislerinin oluşturulması sosyal girişimsel liderlerin yetiştirilmesi uygulamalarına örnek olarak verilebilir. Sosyal girişimcilik kavramına Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan 2023 Eğitim Vizyonu belgesinde “*Temel Eğitim*” ve “*Ortaöğretim*” başlıkları altında “*yenilikçi uygulamalara imkanlar sağlanacak*” ve “*akademik bilginin beceriye dönüşmesi sağlanacak*” hedeflerinin alt hedeflerinde “*öğrencilerin sosyal girişimcilikle tanışarak toplumsal problemlere çözüm arama motivasyonu kazanması desteklenecektir*” şeklinde ifade edilmiştir. Bu durum eğitim kurumlarında toplumsal problemlere duyarlı bireyler yetiştirme yolunun sosyal girişimcilik eğitim ve uygulamalarından geçtiğini göstermektedir.

British Council (2019) tarafından hazırlanan “Türkiye’de sosyal girişimcilerin durumu” adlı raporda, Türkiye’de yaklaşık olarak 9000 sosyal girişim olduğu, bu sosyal girişimlerin çoğunluğunun İstanbul (%45), Ankara (%13,2), ve İzmir(%10,9) gibi üç büyük şehirde yer aldığı, bu sosyal girişimlere 35 yaş altındaki genç girişimcilerin(%47,28) liderlik ettiği, katılımcıların %84’ünün en azından bir yüksekokul mezunu olduğu ve en çok faaliyet gösterilen sosyal girişimcilik alanının da %21,71 ile eğitim alanı olduğu tespit edilmiştir.

Yapılan araştırmalara göre Türkiye de eğitim seviyesinin arttığı ancak öğrencilerin yeni fikirler üretme ve girişimci olma becerilerinde düşüş olduğu tespit edilmiştir. Eğitim sistemindeki en önemli eksiklik olarak Bayrak ve Terzi’ ye (2004) göre öğrencilerin girişimci ve inovatif becerileri düşük şekilde yetiştirilmeleridir. Eğitim sistemindeki bu eksikliğin giderilmesi ancak eğitim liderlerinin sosyal girişimci olmaları ile sağlanabilecektir. Eğitim liderlerinden girişimcilik becerilerini sosyal öğrenme yoluyla tüm topluma aktarmaları beklenmektedir. Eğitim liderlerinden beklenen ise sorumluluk alarak, çevresine rol model olarak, girişimci, yenilikçi ve yaratıcı eğitim örgütlerinin oluşmasına öncü olmalarıdır. Eğitim liderlerinden beklenen eğitimsel girişim süreci Şekil 3’ te gösterilmiştir.

Şekil 3. Eğitimsel Girişim Süreci



Yukarıda Şekil 3' te verilen modelde belirtilen süreç hazırlama, uygulama, geliştirme ve onaylama alt süreçlerinden oluşmaktadır. Bu süreçlerin sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi eğitim liderlerinden paylaşımcı liderlik yapmaları beklenmektedir. Hazırlama sürecinde, kağıt üzerinde belirlenen fikir ve düşünceler bir plan haline getirilir. Uygulama sürecinde, düşünülen plan ile ilgili olarak paydaşlarla ilişki kurularak plandaki eksiklikler tamamlanır. Geliştirme aşamasında sonraki aşamalarda yapılacak faaliyetler için yol hartası hazırlanır. Onaylama aşamasında da durum analizi yapılarak atılması gereken adımlar için taslak hazırlanır (Artık, 2019).

Tartışma Sonuç ve Öneriler

Sosyal girişim liderliği ile ilgili olarak yapılan bu çalışmada, girişim, girişimcilik, sosyal girişimcilik, sosyal girişim liderliği ve eğitim kurumlarında sosyal girişim liderliği kavramlarının ışığında eğitim kurumlarında sosyal girişim liderliği uygulamaları hakkında bir bakış açısı konulmaya çalışılmıştır. Konu ile ilgili olarak yapılmış çalışmaların azlığı sınırlılık olarak düşünüldüğünde literatürde yapılan çalışmalar ışığında konu tartışılmıştır. Koçak ve Özdemir (2015) tarafından yapılan bir çalışmada öğ-

retmen adaylarının sosyal girişimcilik özelliklerinin oldukça yüksek düzeyde olduğu, sosyal girişimcilik özelliklerinin de en yüksekten en düşüğe “yaratıcılık”, “özgüven” ve “risk alma” şeklinde sıralandığı görülmektedir. Eğitim kurumlarında sosyal girişim ve sosyal girişim liderliği ile ilgili olarak yapılan uygulamalar yetersiz gibi gözükse de Koçak ve Özdemir (2015) tarafından yapılan bu araştırmanın sonuçları öğrencilerin bu özelliklerle yetiştiğini göstermektedir. Yapılan bu araştırma ile öğretmen adaylarının göreve başlamadan önce sosyal girişimsel liderliğin özellikleri ile donanımlı bir şekilde yetiştikleri görülmektedir. Kazanılan bu özelliklerin göreve başladıktan sonra eğitim kurumlarına yansıyor yansımadağı ayrı bir tartışma konusu olacaktır. Sosyal girişimsel liderlerden beklenen ise bu özelliklerle yetişen öğretmenleri sistem içerisinde tutabilmektir.

Bayrak ve Terzi’ye (2004) göre eğitim kurumlarının günün şartlarına uygun bir yapı ve yönetim biçimi geliştirememelerinin sebebi olarak yeterince yatırım yapılamamasını, yenilik çalışmalarının sistem bütünlüğü içinde ele alınamamasını, bilimsel çalışmaların yetersizliğine vurgu yapılmaktadır. Ancak son yıllarda yapılan çalışmalar ve uygulamalar değerlendirildiğinde Bayrak ve Terzi (2004) tarafından belirtilen bu eksikliklerin giderilmeye çalışıldığı, üretilen ürünün ya da ortaya konan değer toplumsal anlamda sosyal bir değer ifade etmesine ve eğitim kurumlarının sosyal bir misyon ile yeniden donatılması çalışmalarına yer verildiğini görmekteyiz. Bu araştırma ile eğitim kurumlarında sosyal misyon odaklı bir yapının oluşturulması için eğitim kurumu liderlerinin sosyal girişimsel liderler olarak yetiştirilmeleri noktasında azami çabanın sergilendiği sonucu ortaya konulmuştur. Yapılan bu çalışma ile ortaya konulan sonuçlar, eğitim kurumlarının ihtiyacı olan sosyal girişimsel liderlerin yetiştirilmesine katkı sağlayacaktır.

Uçar ve Erçelik’e (2017) göre toplam kalite yönetiminin temelinde yenilik, yaratıcılık ve gelişimin sürekliliği yer almaktadır. Sosyal girişimciliğin yapısında ise yaratıcılık, proaktiflik ve risk alma yer almaktadır. Bu nedenle bu araştırma ile ortaya konulmaya çalışılan sosyal girişimsel liderlik uygulamaları eğitim kurumlarında gerçekleştirilmeye çalışılan toplam kalite yönetiminin başarılı bir şekilde uygulanmasına da katkı sağlayacaktır. Toplam kalite yönetiminin başarılı bir şekilde uygulanması ile birlikte yöneticiler müfredatın yerine getirilip getirilmediğini denetleyen kişiler olmaktan çıkarak kaynakları harekete geçiren ve bu kaynakları kurumuna taşıyan birer lider olacaklardır. Eğitim sistemlerinde kalite güvencesi ve kalite gelişimi için yeni ve yaratıcı olanaklar oluşturulmalı ve eğitim kurumlarında problem çözme stratejileri geliştirmek için iş birliği desteklenmelidir. Millî Eğitim Bakanlığının uygulamalarından da eğitim kurumu liderlerinin yetiştirilmesinde bu yöndeki çalışmalara rastlanılmaktadır.

Liderler yeni fikirler üretir ve ekip çabalarını doğru yönde yoğunlaştırır. Liderler, insanları belirli bir şekilde davranmaları için etkiler. İnsanların önceliklerini, değerlerini, eylemlerini ve hatta duygularını vizyonları ve fikirleriyle aynı hizaya getirebilmeleri gerekir. Psikoloji ve yönetim taktiklerini birleştiren liderlikle ilgili farklı bakış açı-

ları ve teoriler vardır. Hizmetkar liderlikte esas olan liderlik etmekten çok hizmet etme anlayışı ile sosyal girişim liderliği ilişkilendirilmektedir. Leadbeater (1997) tarafından yapılan bir çalışmada, sosyal girişimcilerin sahip oldukları en önemli özellik olarak liderlik belirtilmiş ve sosyal girişimcilerin bir organizasyon içinde misyon belirleme ve etrafındaki insanları harekete geçirmede lider özelliklerine sahip olduklarını belirtmiştir. Benzer şekilde Prabhu (1999) ve Gandy (2012) tarafından yapılan çalışmalarda da sosyal girişimci yetiştirmede önemli olanın organizasyonlar olduğunu belirtmiştir. Eğitim kurumları, MEB'in 2023 Eğitim Vizyonu Belgesi'nde belirlediği hedefleri göz önünde bulundurarak öğrencilerin lider özellikli bireyler olarak yetiştirilmeleri için sosyal girişimciliği de önceleyecek şekilde yapılandırılmaya çalışıldığı görülmektedir.

Yapılan bu çalışma ile eğitim kurumlarında sosyal girişimsel liderlik çok boyutlu olarak ele alınmış ve dönüşümcü, işlemsel, karizmatik, etik, ahlaki, dağıtımçı vb. birçok liderlik alanı ile ilişkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Sosyal girişimsel liderlik uygulamalarının birçok liderlik alanı ile olan ilişkisi ortaya konularak eğitim kurumlarında sergilenmesi gereken liderlik yaklaşımının çerçevesi tespit edilmiştir. Kırılmaz (2012) tarafından yapılan bir çalışmada ise sosyal girişimcilik sadece dönüştürücü liderlik bağlamında incelenmiş ve dönüştürücü liderliğin özellikleri olarak idealize edilmiş etki, ilham verici motivasyon, entelektüel teşvik ve bireysel ilgi alınmıştır. Baloğlu (2017) tarafından yapılan bir çalışmada ise aile liderliği algısının öğrencilerin sosyal girişimciliğini etkilediği ve bu durumda öğrencilerin üretkenliğini ve akademik başarısını etkilediği ortaya konulmuştur.

Certo ve Miller (2008) tarafından yapılan bir araştırmada sosyal girişimcilik ile ticari girişimcilik arasındaki farklara değinilmiş ve sosyal girişimcilik ile ticari girişimcilik arasındaki en temel fark olarak ticari girişimcilikte kâr elde edilmesini, sosyal girişimcilikte ise sosyal değer elde edilmesini belirtmişlerdir. Bu araştırmada varılan sonuçlara göre eğitim ister özel kurum olsun isterse kamu kurumu olsun çıktılarının temelinde sosyal bir değer ortaya koymayı amaçladığı için iş birliğinin desteklenmesi eğitim kurumlarının vazgeçilmezleri arasındadır. Sosyal girişimcilik faaliyetlerinde de sürdürülebilirliğini sağlamak açısından kâr elde etmek vardır ancak burada önemli olan elde edilen kârın tekrar girişim faaliyetinde kullanılmasıdır. Özel eğitim kurumlarını da bu çerçevede değerlendirmek gerekmektedir.

Benneworth ve Cunha'ya (2015) göre yükseköğretim kurumlarında sosyal girişimcilik uygulamaları, üniversitelerin çeşitli sosyal olaylara katkıda bulunabilecek dış paydaşlarla olan etkileşimini artırmak için izledikleri "üçüncü misyon faaliyetleri" olarak yürütülmektedir. Üniversitelerin sosyal girişimcilik uygulamalarını üçüncü misyon faaliyetleri kapsamında çıkararak öğrencileri sosyal girişimcilik yeterli ve becerileri ile donatabilecek uygulamaların sayılarını artırması gerekmektedir. Bu kapsamda yapılan topluma hizmet uygulamaları ve topluluk faaliyetlerinin sayıları artırılmalıdır. Bu çalışma ile ortaya konulan sonuçlar yükseköğretim kurumları içinde bir bakış açısı kazandıracaktır.

Sarwoko (2020) tarafından yapılan bir çalışmada girişimsel liderlik davranışlarının, çalışanların yenilikçi iş davranışlarını ve yaratıcı öz yeterliklerini artırdığını ortaya konulmuştur. Eğitim kurumlarının yöneticilerinden beklenen, paydaşlarını, düşündüklerinden daha fazlasını yapmaya güdüleyerek yenilik ve yaratıcılığa açık olmalarını sağlamaktır. Sosyal girişimsel liderlik uygulamaları ile okulların paydaşlarının kararlara katılım oranında artıracacağı düşünülmektedir.

Eğitim kurumlarında sosyal girişimsel liderliğin temelinde girişim ruhlu sosyal insan yetiştirmek vardır. Bu amaç doğrultusunda eğitim kurumlarının çeşitli kademelerinde gerek sınıf içi gerekse sınıf dışı çeşitli uygulamalar yapılmaktadır. İlköğretim kurumlarında ders içerisinde konuların içerisine yerleştirilerek veya sınıf dışında sosyal etkinlikler programları içerisinde, ortaöğretim kurumlarında yine sosyal etkinlikler programları kapsamında ve seçmeli ders olarak girişimcilik dersi, yükseköğretim kurumlarında ise topluma hizmet dersleri, araştırma ve projeler, kurumsal anlamda yapılan çalışmalar, topluluk faaliyetleri şeklinde yerine getirilmektedir. Sosyal girişimsel liderlik uygulamalarının sürdürülebilirliğinin sağlanması için de daha çok kaynak aktarıldığı ve bu uygulamaların devlet politikası haline getirildiği bütçeden en çok payın Millî Eğitim Bakanlığına ayrılmasından görülmektedir.

Baloğlu (2017) tarafından yapılan çalışmada akademik başarı ve üretkenlikte sosyal girişimcilik uygulamalarının, sosyal girişimcilikte de aile liderliği algısının etkili olduğu ortaya konulmuştur. Bu çalışma ile de sosyal girişimsel liderlik uygulamalarının eğitim kurumlarında yetersiz bir şekilde uygulanmaya çalışıldığı tespit edilmiştir. Bu anlamda sosyal girişimcilik eğitiminin okul öncesi dönemleri kapsayacak şekilde planlanması politika yapıcılara önerilmektedir.

Sosyal girişimsel liderliği hakkında teorik bir çerçeve oluşturmak ve sosyal girişimsel liderliğin eğitim kurumları açısından sonuçlarını tartışmak amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi modeli ile yapılan bu çalışmanın nicel yöntemle veya karma yöntem araştırmalarla ampirik olarak desteklenmesi gerekmektedir. Bu çalışmanın sonucunda araştırmacılara eğitim kurumlarının sosyal girişimsel liderler yetiştirme kapasitelerinin değerlendirmesi için karma yöntem araştırmaların yapılması önerilmektedir.

Kaynakça

- ABU-SAİFAN, S. (2012). Social entrepreneurship: Definition and boundaries. *Technology Innovation Management Review* (February 2012: Technology Entrepreneurship), 22-27. <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=edsdoj&AN=edsdoj.13c56d9474d-44cadaaac9a6065234c77velang=trv&site=eds-live&authType=ipuid>
- ADEAGBO, A. (2008). *Social enterprise and social entrepreneurship in practice*. Bournemouth University.

- AKDEMİR, A. (2009). İşletmeciliğin temel becerileri. Ekin Kitabevi.
- AKİNS, R., Ingaramo, O., Eppler, M. ve Handal, G. (2008). Designing and implementing a competency-based curriculum: leadership implications. *Academic Leadership: The Online Journal*, 6(1), 8.
- AKYÜREK, Ç. (2013). İlkokul öğretmenlerinin girişimcilik becerisine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. *EKAV Akademi Dergisi*, 5, 51-68.
- ALDAWOOD, A. (2020). Women leaders in social entrepreneurship: leadership perception, and barriers (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Seattle University. <https://search.proquest.com/docview/2417990433?accountid=25247>
- ALTUNIŞIK, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S.ve Yıldırım, E. (2010). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: SPSS uygulamalı*, Sakarya Yayıncılık.
- ARTIK, L. (2019). Okul yöneticilerinin liderlik ve girişimcilik özelliklerinin incelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bahçeşehir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- BAHÇEBAŞI, H. (2020). Sosyal girişimcilerin etik ve hizmetkar liderlik davranışlarının cinsiyet bağlamında karşılaştırmalı analizi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, İstanbul.
- BALCI, A. (2018). Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler. *Pegem Atf İndeksi*, 001-398.
- BALOGLU, N. (2017). The effects of family leadership orientation on social entrepreneurship, generativity and academic success of college students. *Educational Research and Reviews*, 12(1), 36-44.
- BARUTÇUGİL, İ. S. (2014). *Liderlik*. Kariyer Yayınları.
- BASS, B. M. (1990). *Bass ve Stogdill's handbook of leadership: Theory, research, and managerial applications* (3. Baskı) . Free Press.
- BASS, B. M. (2008). *The Bass handbook of leadership: Theory, research, and managerial applications*. Free Press.
- BAYRAK, C. ve Terzi, Ç. (2004). *Okul yöneticilerinin girişimcilik özelliklerinin okullara yansımaları*. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Malatya.
- BENNEWORTH, P., ve Cunha, J. (2015). Universities' contributions to social innovation: reflections in theory & practice [Article]. *European Journal of Innovation Management*, 18(4), 508-527. <https://doi.org/10.1108/EJIM-10-2013-0099>

Sosyal Girişimsel Liderlik: Eğitim Kurumlarında Sosyal Değer Yaratmanın Sürdürülebilir Yolu

- BENNİS, W. (2016). *Bir lider olabilmek*. Aura Yayınları.
- BENNİS, W.ve Nanus, B. (1985). *The strategies for taking charge leaders*. Harper. Row (41).
- BESLER, S. (2010). Sosyal girişimcilik. S. Besler (Edt.), *Sosyal girişimcilik*. Beta Yayınları.
- BOULDİNG, K. E. (1956). *The image: Knowledge in life and society*. University of Michigan Press.
- BRAUCKMANN-SAJKIEWİCZ, S. ve Pashiardis, P. (2020). Entrepreneurial leadership in schools: linking creativity with accountability. *International Journal of Leadership in Education*, 1-15.
- BRİTİSH, C. (2019). *Türkiye’de sosyal girişimcilerin durumu*. https://www.britishcouncil.org.tr/sites/default/files/20190702_se_research_report_the_state_of_social_enterprise_in_turkey_tr_double_page.pdf
- BROCKHAUS, R. H. (1980). Risk taking propensity of entrepreneurs. *Academy of management Journal*, 23(3), 509-520.
- BUDAK, G. (2015). *Yoksulluğa inovatif bir çözüm; sosyal girişimcilik*. Hak-İş (Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu).
- BULUÇ, B. (1998). Bilgi çağı ve örgütsel liderlik. *Yeni Türkiye Dergisi*, 4, 8.
- ÇERMİK, F. (2015). *Sosyal girişimcilik, küresel vatandaşlık ve çevre davranışı arasındaki ilişki: Yapısal eşitlik modellemesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- CERTO, T. ve Miller, T. (2008). Social entrepreneurship: Key issues and concepts. *Business Horizons*, 51, 267-271. <https://doi:10.1016/j.bushor.2008.02.009>
- CHELL, E. (2007). Social enterprise and entrepreneurship: Towards a convergent theory of the entrepreneurial process. *International small business journal*, 25(1), 5-26.
- COKER, K. K., Flight, R. L. ve Valle, K. N. (2017). Social entrepreneurship: the role of national leadership culture. *Journal of Research in Marketing and Entrepreneurship*.
- DEES, J. G. (1998). *The meaning of “social entrepreneurship”*. Comments and suggestions contributed from the Social Entrepreneurship Founders Working Group. Durham: NC: Center for the Advancement of Social Entrepreneurship, Fuqua School of Business, Duke University.
- DEES, J. G., Economy, P. ve Emerson, J. (2001). *Social entrepreneurship: Enterprising nonprofits: A toolkit for social entrepreneurs*. John Wiley ve Sons.
- DENİZALP, H. (2009). *Toplumsal dönüşüm için sosyal girişimcilik*. Fersa Matbaacılık Ltd. Şti.
- DRUCKER, P. (2017). *İnovasyon ve girişimcilik–uygulama ve ilkeler*. Optimist Yayım Dağıtım.

- DUNCAN, E. L. (2007). *A grounded theory study on social entrepreneurship* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). University of Phoenix, <https://search.proquest.com/docview/304736932>
- EREN, E. (1996). *Yönetim ve organizasyon*. Beta Yayınları.
- ERMANONUK, F. E. (2020). Üniversite öğrencilerinin sosyal girişimcilik öncülleri ile duygusal zekâ düzeyleri arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bursa Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası Ekonomi Politikası Anabilim Dalı, Bursa.
- ERSEN, T. B., Kaya, D. ve Meydanoğlu, Z. (2010). Sosyal girişimler ve Türkiye ihtiyaç analizi raporu. *TÜSEV Yayınları* (50).
- FİNK, A. (2019). *Conducting research literature reviews: From the internet to paper*. Sage Publications.
- GANDY, J. D. (2012). *The relationship between social entrepreneurship and organizational effectiveness* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Dallas Baptist University, <https://search.proquest.com/docview/1271757529>
- GÜL, M. (2019). Kişilik ve girişimci kişilik özelliklerinin sosyal girişimcilik yönelimine etkisi üzerine TR 63 bölgesinde bir araştırma: üniversite öğrencileri örneği (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Gaziantep.
- HAGEDOORN, J. (1996). Innovation and entrepreneurship: Schumpeter revisited. *Industrial and corporate change*, 5(3), 883-896.
- HELM, S. (2007). Social entrepreneurship: Defining the nonprofit behavior and creating an instrument for measurement (Yayımlanmamış Doktora Tezi). University of Missouri - Kansas City, <https://search.proquest.com/docview/304826869>
- HİSRİCH, R. D., Peters, M. P. ve Shepherd, D. A. (2002). *Entrepreneurship*. McGraw Hill.
- INYANG, J. (2008). Leaders and leadership roles in relation to effective management of the human resources. *Academic Leadership: The Online Journal*, 6(1), 13.
- JİAO, H. (2011). A conceptual model for social entrepreneurship directed toward social impact on society. *Social Enterprise Journal*.
- KAKABADSE, A. ve Kakabadse, N. (1999). *Essence of leadership*: International Thomson Business Press.
- KARGIN, M., Aktaş, H. ve Gökbunar, R. (2018). Üniversitelerde sosyal girişimcilik: Fırsatlar ve öneriler. *Social Entrepreneurship In Universities: Opportunities And Suggestions.*, 25(1), 155-170. <https://doi.org/10.18657/yonveek.356668>

Sosyal Girişimsel Liderlik: Eğitim Kurumlarında Sosyal Değer Yaratmanın Sürdürülebilir Yolu

- KAYA İNCEİPLİK, G. (2018). Sürdürülebilir sosyal girişimler için başarı faktörleri: Türkiye örneği üzerine teorik bir model (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Yapı Sosyal Değişme Anabilim Dalı, İstanbul.
- KILIÇ KIRILMAZ, S. (2013). Dönüştürücü liderliğin sosyal girişimcilik üzerine etkilerinin belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Sakarya İktisat Dergisi*, 2(3), 34-64. <https://dergipark.org.tr/en/pub/sid/issue/30093/324717>
- KIRILMAZ, S. (2012). Sosyal girişimciliğin başarı faktörlerinin girişimci kişilik ve dönüştürücü liderlik bağlamında araştırılması (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Çanakkale.
- KOÇAK, S., ve Özdemir, M. (2015). Öğretmen adaylarının okul yöneticiliğine yönelik tutumları üzerinde sosyal girişimciliğin rolü. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(3).
- KOÇEL, T. (2005). İşletme yöneticiliği. Arıkan Yayınları.
- KÜÇÜK, O. (2017). *Girişimcilik ve küçük işletme yönetimi* (9 . Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- KÜMBÜL GÜLER, B. (2008). Sosyal girişimciliği etkileyen faktörlerin analizi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, İzmir.
- LEADBEATER, C. (1997). *The rise of the social entrepreneur*. Demos.
- LUMPKİN, G. T. ve Dess, G. G. (1996). Clarifying the entrepreneurial orientation construct and linking it to performance. *Academy of management review*, 21(1), 135-172.
- MARTİN, R. L. ve Osberg, S. (2007). Social entrepreneurship: The case for definition. *Stanford Social Innovation Review*. <https://ssir.org>
- MCCLELLAND, D. C. (1965). N achievement and entrepreneurship: A longitudinal study. *Journal of personality and Social Psychology*, 1(4), 389.
- MORT, G. S., Weerawardena, J. ve Carnegie, K. (2002). *Social entrepreneurship: Towards conceptualization and measurement*. American Marketing Association. Conference Proceedings, ek 2002 AMA Educators' Proceedings, 13(5).
- NICHOLLS, A. (2006). *Social entrepreneursih: New modls of sustainable social change*. Oxford University Press.
- NORTHOUSE, P. G. (2018). *Leadership: Theory and practice*. Sage publications.
- OJEDA, D. P. (2021). Design by social entrepreneurs:Tthe analysis of four chilean social entrepreneurs (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Lancaster University, <https://search.proquest.com/dissertations-theses/design-social-entrepreneurs-analysis-four-chilean/docview/2497828071/se-2?accountid=25247>

- ÖZDEVECİOĞLU, M. ve Cingöz, A. (2015). Sosyal girişimcilik ve sosyal girişimciler: Teorik çerçeve. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 0 (32), 81-95. <https://dergipark.org.tr/en/pub/erciyesiibd/issue/5889/77898>
- PATTON, M. Q. (2014). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice*. Sage publications.
- PİSAPİA, J. (2009). *The strategic leader: New tactics for a globalizing world*. Information Age Publishing.
- POLAT, O. (2020). Etkinlik teorisi bağlamında yerel kalkınma amaçlı sivil toplum kuruluşlarında sosyal girişimciliğin incelenmesi: Türkiye örneği (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- PRABHU, G. (1999). Social entrepreneurial leadership. *Career Development International*, 4, 140-145. <https://doi.org/10.1108/13620439910262796>
- REİS, T. (1999) *Unleashing the new resources and entrepreneurship for the common good: A scan, synthesis and scenario for action*. Battle Creek, MI: W.K. Kellogg Foundation. <https://www.issuelab.org/resources/11505/11505.pdf>
- ROUNDY, P. T. (2013). The stories of social entrepreneurship: Narrative discourse and social enterprise resource acquisition (Yayımlanmamış Doktora Tezi). The University of Texas at Austin, <https://search.proquest.com/docview/1476195310>
- SARWOKO, E. (2020). Entrepreneurial leadership and innovative work behavior: The role of creative self-efficacy. *Journal of Economics, Business, and Accountancy Ventura*, 23 (2), 183-193.
- SCHUMPETER, J. A. (1934). The theory of economic development: an inquiry into profits, capital, credit, interest and the business cycle. *Harvard Economic Studies*, 6.
- SHAW, E. ve Carter, S. (2007).). Social entrepreneurship. *Journal of small business and enterprise development*. 14 (3), 418-438. <https://doi.org/10.1108/14626000710773529>
- STOGDİLL, R. M. (1975). *The evolution of leadership theory*. Academy of Management Proceedings,
- TİŞLER, B. J. (2018). Exploring knowledge and awareness of social entrepreneurship (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Nova Southeastern University <https://search.proquest.com/docview/2173203183>
- TİTREK, A. (2019). Okul yöneticilerinin liderlik stilleri ve sosyal girişimcilik becerilerine yönelik görüşleri (Kocaeli ili örneği) (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı, Bolu.

Sosyal Girişimsel Liderlik: Eğitim Kurumlarında Sosyal Değer Yaratmanın Sürdürülebilir Yolu

- UÇAR, Z., ve Erçelik, M. A. (2017). Küreselleşme bağlamında başarılı bir toplam kalite yönetimi için psikolojik sahiplenme ve iç girişimciliğin rolü: Kuramsal bir analiz. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 158-176. <https://dergipark.org.tr/en/pub/bitlissos/issue/32431/364274>
- WRONKA-POŚPIECH, M. (2016). The identification of skills and competencies for effective management in social enterprises. A managerial perspective. *Management*, 20(1), 40-57.
- YILDIRIM, A., ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- YUKL, G. (2006). *Leadership in organizations* (6. Baskı). Prentice Hall, Upper Saddle River.